

*До спеціалізованої вченої ради Д 41.884.04
в Одеському державному університеті внутрішніх справ
65014, м. Одеса, вул. Успенська, 1.*

ВІДГУК

**опонента - доктора юридичних наук,
професора Храмцова Олександра Миколайовича
на дисертацію Сокурєнка Віталія Валерійовича
«Воєнно-агресивна злочинність: феномен, детермінація протидія»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за
спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Розгорнута російською федерацією повномасштабна агресія проти України стала справжнім викликом для існування української державності та всього міжнародного порядку. Агресивна війна, яка сама по собі є найнебезпечнішим кримінальним правопорушенням призвела до вчинення різноманітних кримінальних правопорушень, в основі яких лежать фізичне та психічне насильство. Слід тільки згадати жакіття Бучі, Ірпеня, Ізюма, Маріуполя, Харкова, Херсона та інших українських міст та селищ.

Це стало серйозним викликом для українського суспільства в цілому та судових і правоохоронних органів нашої країни. Стало очевидним, що окрім базових, силових (бойових) заходів з відсічі збройної агресії необхідним є адекватна, комплексна реакція на такі кримінальні правопорушення. Вона полягає в належній фіксації, якісному розслідуванні та притягненні винних осіб до кримінальної відповідальності.

Окрім цього важливим є встановлення причин та умов вчинення таких кримінальних правопорушень, визначення їх кримінологічної

характеристики і розробка ефективних заходів з протидії їм на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях.

Останнє є неможливим без належного науково-практичного забезпечення такої діяльності. Це в комплексі підтверджує актуальність обраної дисертантом теми дослідження, своєчасність звернення наукової уваги до питань, пов'язаних із всебічним забезпеченням охорони особи від воєнного насильства у світлі останніх напрацювань багатьох суспільних і навіть природничих наук, що, власне, й підкреслює міждисциплінарність у підході до розв'язання поставлених завдань.

Позитивно оцінюючи актуальність дослідження, необхідно також відзначити, що тема дисертації узгоджена з: положеннями розділу 1 та § 8 розділу 4 Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021); п.п. 22, 23 Стратегії національної безпеки (Указ Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022); п. п. 2, 10, 15, 17, 23 Тематики наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС від 11.06.2020 р. № 454); п.п. 11, 13 Тематики наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки (наказ МВС від 21.05.2024 р. № 326).

Отже, саме із цих причин дисертаційне дослідження Сокурєнка Віталія Валерійовича, без всякого сумніву, є актуальним і своєчасним.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, зумовлена такими чинниками:

1) виокремленням положень, що становлять своєрідне ядро теоретичного знання про війну як соціокультурний феномен, про кримінологію війни, як окремий напрямок кримінологічних досліджень та категорію «воєнно-агресивна злочинність» як складової предмету кримінології війни;

2) критичним аналізом нормативних положень статей 433, 434, 437, 438, 442 КК України з наданням авторських рекомендацій щодо їх вдосконалення з урахуванням сучасної військово-політичної ситуації в країні та світі і забезпеченням їх релевантності положенням Римського статуту МКС;

3) належною методологією дисертаційного дослідження, яка розгорнута на трьох рівнях. Філософський рівень представлено концепціями діалектичного детермінізму, феноменології, соціального конструктивізму. Загальнонауковий рівень презентовано методами гіпотези, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, моделювання. Вони були використані на стадії концептуалізації дослідження, висунення наукових припущень, структурування дослідження, а також для формування дефініцій, опрацювання масивів даних, що містять емпіричну кримінологічну інформацію, їх узагальнення, виявлення історично обумовлених особливостей детермінації воєнно-агресивної злочинності, створення інформаційної моделі її стану. На спеціально-науковому рівні були використані методи: статистичного спостереження – при опрацюванні відомостей офіційної статистичної звітності про зареєстровані кримінальні правопорушення; експертні оцінки – для виявлення окремих факторів детермінації воєнно-агресивних злочинів; невключне соціологічне спостереження – для опису та пояснення феномену злочину агресії, контент-аналіз документальних джерел інформації – вироків, повідомлень у медіа, соціальних-мережах, аналітичних звітів тощо – при дослідженні осіб злочинців, показників стану, детермінації злочинності, формуванні механізмів протидії її відтворенню; герменевтичний метод – при тлумаченні норм національного та міжнародного кримінального права; порівняльно-правовий аналіз – для встановлення відповідності між положеннями національного та міжнародного кримінального права;

4) вивченням достатньої кількості наукових робіт із кримінального права, кримінального процесу, загальної теорії держави та права,

міжнародного кримінального права, кримінології, соціології, психології, тощо;

5) використанням під час проведення дослідження конституційних норм, корпусу міжнародно-правових конвенцій, нормативно-правових актів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Президента України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Служби безпеки України, Офісу Генерального прокурора тощо.

6) належною апробацією матеріалів дисертації. Дисертаційне дослідження обговорювалось на засіданнях кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Одеського державного університету внутрішніх справ. Окремі його результати оприлюднені на наукових та науково-практичних конференціях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертаційній роботі вперше в Україні на монографічному рівні надана комплексна кримінологічна характеристика феномену, детермінації воєнно-агресивній злочинності та розроблено теоретичні й прикладні засади удосконалення системи протидії її відтворенню.

У ракурсі такої наукової розвідки Сокуреном В. В. правильно окреслена низка задач, що необхідно розв'язати під час зазначеного дослідження, зокрема: охарактеризувати війну як соціокультурний феномен; сформулювати поняття, предмет та завдання кримінології війни; здійснити концептуалізацію категорії «воєнно-агресивна злочинність» як складової предмету кримінології війни; визначити стан наукової розробленості та методологічні засади дослідження воєнно-агресивної злочинності; надати кримінально-правову характеристику злочину агресії (ст. 437 КК України), визначити кількісні та якісні показники його вчинення в контексті агресивної війни проти України; дослідити кримінологічні ознаки особистості злочинця-агресора; виявити та надати опис основним детермінантам злочину агресії проти України; визначити систему норм про кримінальну відповідальність за

воєнно-насильницькі злочини, з'ясувати наявні в ній недоліки; охарактеризувати стан воєнно-насильницької злочинності проти цивільного населення в контексті російської агресії проти України; надати характеристику стану воєнно-насильницької злочинності проти військовослужбовців в контексті російської агресії проти України; встановити стан, визначити проблеми виявлення, кваліфікації геноциду проти українського народу; з'ясувати особливості детермінації воєнно-насильницької злочинності та геноциду в контексті російської агресії проти України; визначити поняття, встановити ознаки та описати тенденції відтворення насильницької злочинності на ґрунті ненависті, пов'язаної з війною в Україні; встановити та описати основні фактори детермінації насильницької злочинності на ґрунті ненависті, пов'язаної з війною в Україні; розробити стратегічні засади протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті російської агресії проти України; сформулювати наукове бачення шляхів удосконалення глобальних та регіональних механізмів протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті російської агресії проти України; визначити зміст та кримінологічні засади функціонування національних механізмів протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті російської агресії проти України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері протидії воєнно-агресивній злочинності.

Предметом дослідження є воєнно-агресивна злочинність: феномен, детермінація, протидія.

До положень дисертації, що мають елементи новизни, належать, зокрема, такі результати дослідження:

вперше: сформовано кримінологічне розуміння воєнно-агресивної злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні як заснованої на злочинах агресії розгалуженої системи кримінальних практик бінарної природи, що поєднує, з одного боку, предметно-діяльнісні прояви мегалотимно-ресентиментарної екзистенції страху та агресивної несвободи,

сполученої з комплексом вини перед вимогами сучасної західної культури (блок кримінальної акції – злочини агресії, геноцид, воєнні злочини та злочини проти людяності), а з іншого – травматичну ненависть й ворожість до агресора – блок кримінальної реакції у виді воєнних насильницьких злочинів, які вчиняються щодо військовослужбовців російської федерації та агресивно-насильницьких злочинів на ґрунті ненависті: а) пов'язаної з афіліацією жертви із агресором за ознакою мови, національності, політичних поглядів, релігійної конфесії; б) за ознакою бездіяльності у відсічі збройній агресії; розроблено кримінологічну типологію злочинців-агресорів, в межах якої за критерієм змісту та обсягу політичної й неформальної влади виділено та охарактеризовано п'ять основних їх типів: верховний лідер, елітарний злочинець, системний функціонер вищого рівня, виконавець тактичного рівня та союзник вищого рівня; виявлено, надано опис та пояснення культурно-психологічним детермінантам злочину агресії проти України: сучасний російський фашизм як комплексний політико-правовий і культурно-психологічний феномен; брак історичної рефлексії на рівні масових соціальних практик в російському суспільстві; збереження імперської комеморації, патерналізму, практик ресентименту; стан соціального неадеквату як відірваності мислення від дійсності та діяльності у поєднанні з практиками дегуманізації, підживлення колективної психологічної політравми; мілітаризація масової свідомості російського населення; надано опис та пояснення зовнішньо-колоніальному та внутрішньому контуру факторів віктимізації України щодо злочину агресії, серед яких найбільш деструктивна роль відведена стратегічним недолікам в системі управління сектором безпеки та оборони: надмірний та неконтрольований розпродаж озброєння, необґрунтоване списання, розкрадання; антидержавницькі дії з мобілізаційним резервом; злочинність в оборонно-промисловому комплексі; активна діяльність російської агентурної мережі в структурах сектору безпеки та оборони; вплив олігархату на вказаний сектор; надано кримінологічну характеристику стану воєнно-

насильницькій злочинності проти військовослужбовців; розроблено доктринальну модель стратегії протидії воєнно-агресивній злочинності, у структурі якої виділено три основні компоненти (концептуальний, інституціональний та операційний) та визначено, що її засновками є ліберально-гуманістична парадигма, установка на свободу й цінність людини, підвищення інституціональної спроможності України у секторі безпеки та оборони у єдності міжнародного, регіонального і національного вимірів.

удосконалено: наукове розуміння кримінології війни, яку запропоновано розуміти як інтегративний напрям кримінологічних досліджень, що має на меті ґносеологічну специфікацію та прикладну інституціоналізацію відповідних інтелектуальних і безпосередніх кримінально-превентивних практик під запити зниження частоти відтворення збройних конфліктів (війн), інтенсивності злочинних порушень фундаментальних прав людини, що відбуваються у їх контексті, в тому числі й у період повоєнного транзиту; доктринальне положення про спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 437 КК України, яким є вище військово-політичне керівництво країни-агресора, представники збройних сил та інших підрозділів, які беруть участь у веденні агресивної війни на рівні старшого та вищого офіцерського складу, суб'єкти рівня тактичного управління військами і вище; кримінологічну характеристику злочинів агресії проти України, в результаті чого встановлено збереження високого рівня, несприятливої динаміки і структури відповідних кримінальних практик, їх кумулятивного ефекту щодо системного та масштабного порушення прав людини, криміногенно самодетермінуючої властивості у вимірі воєнних злочинів, а також геноциду і злочинів проти людяності; бачення шляхів удосконалення кримінально-правової протидії злочинам агресії через подальшу гармонізацію КК України з положеннями Римського статуту МКС, деталізацію й термінологічну синхронізацію ознак складу злочину, передбаченого ст. 437 КК України, забезпечення їх релевантності елементам

злочину агресії, зафіксованих у ст. 8 bis Римського статуту МКС, а також через створення міжнародного трибуналу ad hoc щодо злочину агресії; характеристику політичних факторів злочину агресії проти України, що значною мірою співпадають з феноменом і чинниками фашизацією російського політичного режиму, а саме: узурпація влади в росії; несформованість інститутів громадянського суспільства; відсутність реального виборчого права, реальної політичної опозиції та фактична монопартійність; відсутність вільних, незалежних медіа, засобів масової комунікації; політична цензура; політичні репресії; неефективність заходів політики замирення агресора з боку суб'єктів міжнародного публічного права; класифікацію воєнно-насильницьких злочинів в контексті збройного конфлікту в Україні в залежності від категорії потерпілих; інформаційну модель стану воєнно-насильницької злочинності проти цивільного населення, в якій визначено рівень, з'ясовано структуру, для якої характерним є переважання жорстокого поводження у виді погроз умисним вбивством, заподіяння тілесних ушкоджень, катування та незаконне позбавлення волі; доктринальне положення про особливий контекстуальний елемент юридичного складу геноциду, вчинюваного проти української політичної нації як захищеної групи осіб, що виявляється в історичній тягlosti систематичних, у виді політики російської держави, намагань знищити українську націю у більш ніж сторічній ретроспективі; наукове розуміння дворівневого механізму вчинення геноциду проти української політичної нації в контексті збройної агресії росії, який на поверхневому зрізі охоплює масові вбивства українців, умисні напади на укриття, шляхи евакуації та гуманітарні коридори, невибіркове бомбардування житлових районів, а на глибшому – атаку на базові засновки української політичної нації – урбіцид та ідентоцид – знищення просторових осередків відтворення нації, її культури, історичної пам'яті і засобів її міжпоколінної ретрансляції (музеї, архіви, заклади освіти тощо); наукове пояснення факторів воєнно-насильницької злочинності серед російських комбатантів і дотичних до них

суб'єктів, у структурі яких виділено такі: міфологізовано-фальсифікований світогляд російських військовослужбовців та інших суб'єктів воєнних злочинів з російського боку; невротична соціальна установка на боротьбу, що підживлює запит на війну; патерналізм й запит на підкорення; криміногенний ескапізм та ресентимент; феномени «перевизначення зла» й «віддзеркалення»; фальсифікація, дегуманізація образу українського військовослужбовця; активне використання мови ворожнечі; травма війни тощо; розуміння факторів геноциду українського народу (української політичної нації; концептуальне бачення міжнародного виміру протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні, у якому виділено чотири базові напрями кримінально-превентивної діяльності: 1) дипломатична превенція; 2) притягнення росії до міжнародно-правової відповідальності; 3) реалізація репресивно-превентивних заходів в системі міжнародної кримінальної юстиції; 4) активізація та об'єктивізація діяльності міжнародних інституцій, спрямованої на припинення триваючих воєнно-насильницьких злочинів;

дістало подальшого розвитку: наукове розуміння війни як складного соціокультурного феномену, що акумулює у собі не тільки військові, бойові фактори соціодинаміки, а й низку дискурсивних, символічних, ментальних, ціннісних та мотиваційних змін, що відбуваються у системах соціальної діяльності, масової свідомості й безсвідомого, в результаті чого виділено та охарактеризовано сім базових соціальних ефектів дії цього феномену; положення про стан наукової розробленості проблем відтворення воєнно-агресивної злочинності, в результаті чого обґрунтовано потребу у науковому визначенні змісту, причини, особистісного виміру, особливості детермінації злочину агресії, воєнних насильницьких злочинів, геноциду в контексті сучасної російсько-української війни, а також у розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності протидії цим кримінальним практикам; визначення основного безпосереднього об'єкту злочину, передбаченого ст. 437 КК України, як міжнародно формалізованих на конвенційному рівні суспільних

відносин з охорони суверенітету, територіальної цілісності держави, що унеможлиблюють розв'язання спірних питань і розбіжностей між державами через силу або погрозу застосування сили; доктринальне положення про спеціального суб'єкта воєнного злочину, на підставі якого сформовано рекомендації щодо кваліфікації воєнних насильницьких злочинів з урахуванням ознак суб'єкта та контекстуального елементу – як розмежувальних із ординарними кримінальними правопорушеннями; система аргументів на користь того, що вчинювані росією в контексті збройної агресії проти України дії мають ознаки геноциду української політичної нації; положення про ситуативні фактори воєнно-насильницьких злочинів проти цивільного населення, що локалізують криміногенну детермінацію у форматі впливу таких типів ситуацій на особистість; наукове бачення природи, особливостей прояву та видозмін насильницької злочинності на ґрунті ненависті, пов'язаної з війною, під якою запропоновано розуміти комплекс кримінальних правопорушень, що вчиняються із застосуванням фізичного чи психічного насильства, умотивованих детермінованим війною упередженням щодо соціальних груп або конкретних осіб як представників таких груп; знання про особливості детермінації насильницької злочинності на ґрунті ненависті, пов'язаної з війною, в структурі механізму якого виділено та охарактеризовано політичні, соціально-економічні, правові, культурно-психологічні фактори, наголошено на ключовій ролі соціально-психологічної політравми війни; концептуальне бачення національного виміру протидії воєнно-агресивній злочинності в контексті збройного конфлікту в Україні, у структурі якого виділено п'ять предметно-специфікованих сегментів механізму антикримінальної діяльності: протидія веденню агресивної війни та запобігання повторному розв'язуванню її у майбутньому; протидія воєнно-насильницькій злочинності проти цивільного населення; протидія воєнно-насильницькій злочинності проти військовослужбовців; протидія відтворенню геноцидальних практик; протидія насильницькій злочинності на ґрунті ненависті, пов'язаної з війною.

Дисертація містить низку інших аргументованих загальнотеоретичних і прикладних пропозицій, які сприймаються позитивно.

Про повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, свідчить та обставина, що результати дисертаційного дослідження відбиті у 43 наукових працях, у тому числі: 1 одноосібна монографія, 6 статей у періодичних наукових виданнях, що індексуються у наукометричних базах Scopus та Web of Science, 22 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук (категорії «Б»), 14 тез доповідей на науково-практичних конференціях, круглих столах, наукових читаннях.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться у дисертації, можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки проблем протидії злочину агресії, воєнним насильницьким злочинам, геноциду, а також насильницьким кримінальним правопорушенням на ґрунті ненависті, пов'язаної з війною (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в наукову діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ від 24.12.2024 року);

у правотворчості – для надання пропозицій щодо змін і доповнень до Кримінального кодексу України в частині його гармонізації з положеннями Римського статуту Міжнародного кримінального суду, удосконалення кримінально-правових засобів охорони життя комбатантів, а також цивільного населення від воєнних насильницьких злочинів, геноциду, злочинів проти людяності;

у правозастосовній діяльності – для надання рекомендацій щодо удосконалення правових, організаційно-управлінських, технічних, тактико-кримінологічних, віктимологічних напрямів і заходів протидії воєнно-насильницькій злочинності, зокрема злочинів, вчинюваних військовослужбовцями Збройних Сил України та проти них, а також для удосконалення підходів щодо кваліфікації випадків так званого

конвенційного спричинення смерті комбатантам на боці України, кваліфікації воєнних злочинів, геноциду та злочинів проти людяності у їх розмежуванні один з одним і з ординарними кримінальними правопорушеннями;

в освітньому процесі – при викладанні дисциплін «Кримінальне право», «Кримінологія», похідних від них навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, а також при написанні монографій, підручників, посібників (Акт впровадження в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 24.12.2024 року).

Оформлення дисертації. Дисертація Сокурєнка В. В. оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, які передбачені для такого виду досліджень. Робота написана державною мовою з дотриманням наукового стилю, що оптимально поєднує складові представленого дослідження. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці, характеризуються завершеністю, аргументованістю та послідовністю.

Ідентичність змісту реферату дисертації та основних положень дисертації. Аналіз змісту реферату дисертації засвідчує його відповідність основним положенням, які викладено в тексті дисертації. Реферат не містить положень чи ідей, які не зазначені в тексті дисертації.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Вивчення змісту дисертації та наукових публікацій дає змогу опоненту дійти висновку про відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи порушень інших видів принципів та правил академічної доброчесності, які могли б поставити під сумнів самостійний характер рецензованого дослідження. Зазначене підтверджується наявністю відповідних посилань на згадані автором по тексту літературні джерела, зокрема під час використання ідей, розробок, відомостей тощо.

У цілому позитивно оцінюючи виконану дисертантом роботу, вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що деякі висновки і твердження дисертанта викликають сумнів, тому потребують додаткової

аргументації. Отже, як здається, вони можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії під час захисту поданої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук дисертації.

1. У дисертації автором наголошується, що діяння, які зараз кваліфікуються за ст. 438 КК України (Воєнні злочини) слід кваліфікувати за ст. 437 КК України (Злочин агресії). Вважаємо такий підхід є недостатньо обґрунтованим.

Аналізуючи суб'єктивну сторону складу статті 437 КК України, дисертант справедливо наголошує на тому, що мотив, мета та емоції на кваліфікацію не впливають, однак можуть виступати як обтяжуючі обставини. Але не досліджуються такі випадки. Важливим є оцінка цих ознак також як обставин, що пом'якшують кримінальне покарання.

2. Для здійснення криміналізації суспільно небезпечних діянь важливим є дотримання принципів такої криміналізації. Одним з таких принципів виступає принцип визначеності та єдності термінології, який тісно пов'язаний з проблемою співвідношення формального та оціночного у кримінальному праві. З одного боку, оціночна норма породжує труднощі на практиці, бо вона окреслює лише контури кримінально протиправного діяння, залишаючи за суддею встановлення його дійсного змісту. З іншого, застосування оціночних понять дозволяє надати кримінальному закону необхідні якості: повну, гнучкість та динамічність. Порухення цього принципу призводить до порушення принципу законності та рівності всіх перед законом. Ураховуючи це, вважаємо, що авторська редакція ст. 440-1 КК України «злочини проти людяності» містить неоднозначний і складний для встановлення на практиці вид суспільно небезпечного діяння, яким є «жорстке позбавлення фізичної свободи».

Таким же недоліком страждає і характеристика іншого діяння, а саме «Під нападом, який спрямований на цивільне населення слід розуміти лінію поведінки, що включає багаторазове вчинення діянь проти будь-якого цивільного населення в рамках проведення політики держави або організації,

спрямованої на вчинення такого нападу, чи з метою сприяння реалізації такої політики.

3. Такі ж недоліки має і авторська редакція ч. 2 ст. 437 КК України, в якій визначається, кримінально протиправним діянням є ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій, тобто вчинення дій, що за змістом є проявами акту агресії. На наш погляд, в цьому випадку текст закону перенасичений вживанням терміну «агресія».

4. Досліджуючи типологію злочинних особистостей автор це робить на прикладі лише злочину агресії і при цьому не аналізує особливості осіб, що вчиняють воєнно-насильницькі злочини.

5. Вважаємо, що при визначенні віктимологічних криміногенних факторів слід ураховувати не тільки віктимність Української держави взагалі, а і особливості віктимної поведінки її лідерів усіх часів, які визначали характер відносин нашої країни, зокрема з росією.

6. В роботі не приділено належної уваги дослідженню таких криміногенних факторів сучасної воєнної злочинності рф, як причини помилок російських спецслужб щодо не можливості і особливо не бажання українського суспільства здійснювати озброєний опір та відсутність бажання і можливості російського суспільства до покаяння за вчинення військової агресії в попередні часи.

7. Воєнні насильницькі злочини часто характеризуються жорстокістю та особливою жорстокістю, а ці кримінально-правові та кримінологічні категорії в роботі не розкриті. Не достатньо повно також проаналізована і мотивація таких кримінальних правопорушень.

Важливим, на наш погляд, було б також дослідження фонових для воєнно-агресивної злочинності явищ.

Але перелічені зауваження мають дискусійний характер, не знижуючи загальної позитивної оцінки проведеного дослідження. Робота виконана на актуальну тему, відрізняється новизною, містить приріст наукового знання про теоретичні засади протидії воєнно-агресивній злочинності.

Враховуючи актуальність, новизну, обґрунтованість, теоретичне і практичне значення отриманих результатів можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Сокурєнка Віталія Валерійовича «Воєнно-агресивна злочинність: феномен, детермінація протидія» є завершеним монографічним дослідженням, виконаним на належному рівні і таким, що відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти та науки України та іншим вимогам Міністерства освіти та науки України, а її автор Сокурєнко Віталій Валерійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Опонент –

**Професор кафедри кримінально-правових
дисциплін юридичного факультету**

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна

доктор юридичних наук, професор

Олександр ХРАМЦОВ

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу
кадрів

